

СУТЬ І СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ХУДОЖНИКА-ДИЗАЙНЕРА

Постановка проблеми. Інформатизація сучасного суспільства призвела до зміни характеру професійної діяльності художників-дизайнерів. Ці зміни полягають у тому, що останнім часом спостерігаються перетворення в галузі художньо-проектної діяльності, пов'язані як з активною інтеграцією нових інформаційних технологій у структуру професійної діяльності дизайнера, а також появою нових видів дизайну (дизайн інтерфейсу, web-дизайн 3-D-графіка тощо). Це зумовлює вироблення нових вимог і реалізацію педагогічних підходів до системи професійної підготовки майбутніх художників-дизайнерів різного профілю.

Аналіз сучасного стану дизайн-освіти показує, що програми підготовки майбутніх художників-дизайнерів у вищих навчальних закладах зорієнтовані на стереотипи практичної діяльності. Натомість сьогодення вимагає нових концептуальних підходів до використання інформаційних технологій у дизайн-освіті, зокрема, упровадження інноваційних технологій викладання комп'ютерної графіки як основи формування творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера. Це також пов'язано з тим, що в сучасному суспільному житті масове розповсюдження продуктів дизайну призвело до появи помилкового уявлення щодо дизайнерської діяльності як процесу, який не вимагає формування в художників-дизайнерів спеціальних знань і вмінь. Унаслідок цього комп'ютерними засобами дедалі частіше продукуються дизайнерські проекти з низьким естетичним і художнім рівнем. Отже, виникає суперечність між запитами суспільства до високоякісних та естетичних предметів широкого вжитку й недостатньою професійно-творчою компетентністю багатьох сучасних художників-дизайнерів. Розв'язання цієї суперечності можливе шляхом цілеспрямованого формування професіоналізму майбутнього художника-дизайнера в процесі вивчення комп'ютерної графіки. Це неможливо без з'ясування структури творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера.

Мета роботи – обґрунтувати суть і структуру творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку дизайну та дизайн-освіти досліджували О. Вишневська (дизайн як засіб розвитку творчих здібностей особистості), О. Генесаретський (методологічні й гуманітарно-художні проблеми дизайну), В. Косів (проблеми графічного дизайну й глобалізаційні процеси сучасності), Є. Лазарев (дизайн як техноестетична система), В. Сидоренко (проектна культура та естетика дизайнерської творчості). Окремі аспекти становлення й розвитку дизайн-освіти в Україні й за кордоном досліджували С. Нікулєнко, А. Павлів, С. Чебоненко. Однак, незважаючи на те, що нині в контексті євроінтеграції реалізація компетентнісного підходу набуває особливої актуальності, проблемі формування творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера не присвячено жодного дослідження.

Виклад основного матеріалу статті. Творчу компетентність художника-дизайнера ми розуміємо як самостійність і здатність до творчості, готовність до варіативної професійної діяльності, активність у пошуку оригінальних варіантів розв'язання професійних завдань. Таке формулювання базується на тому, що творчу компетентність людини будь-якого фаху можна тлумачити як процес і як результат творчої діяльності. Подібне трактування знаходить своє відображення в різних підходах до виявлення складу творчого процесу. Так, у роботах П. Енгельмейєра [8] до структури творчого процесу віднесено:

- бажання, які засновані на інтуїції й породжують задум;
 - знання й міркування, на основі яких виробляється схема або план виконання творчої дії;
 - уміння, на основі яких конструктивно виконується творчий задум.
- А. Матюшкін визначає такі компоненти в складі творчої діяльності:
- пізнавальна мотивація як домінуючий мотив діяльності;
 - дослідницька творча активність, що виражається у виявленні нового, у постановці й вирішенні проблем;
 - можливість досягнення оригінальних рішень;
 - можливості прогнозувати й передбачати;
 - здібності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, етичні й інтелектуальні оцінки [4; 5].

А. Пономарьов, розглядаючи творчість як механізм розвитку якого-небудь явища, виходить із того, що етапи його розвитку трансформуються в структурно-організаційні й виступають як функціональні ступені взаємодій. Виходячи із цього, структуру творчого процесу можна представити в такому вигляді: потреби в нових знаннях, творчій діяльності; засоби задоволення цих потреб; система знань, що отримала якісний стрибок на основі набутих знань, умінь і навичок [6].

Таким чином, творча компетентність майбутнього художника-дизайнера – це інтегральна властивість, що характеризує ступінь повноти, цілісності й результативності прояву особистісних якостей, які у своїй сукупності складають три основні компоненти, наповнені специфічними характеристиками й показниками, а саме: позитивна мотивація до творчої навчальної діяльності, самоорганізація в ході цієї діяльності, творчі здібності та їхнє використання у творчій навчальній діяльності.

Мотиваційний компонент творчої навчальної діяльності характеризується емоційно-позитивним ставленням до змісту й процесу діяльності, що виявляється в підвищенні інтелектуального рівня й характеризується цікавістю, чутливістю до проблем, здивуванням у виявленні суперечностей, підвищеною працездатністю й самовіддачею, упевненістю, радістю пізнання, творчим інтересом, відчуттям захопленості, прагненням до творчих досягнень. У процесі вивчення, наприклад, комп'ютерної графіки це знаходить своє вираження у виборі студентами робіт творчого характеру, у бажанні виконувати додаткові завдання, спрямовані на поглиблення знань, в умінні мобілізувати себе на подолання труднощів, що виникають у процесі творчої навчальної діяльності. Мотивація також визначає ефективність подальшої діяльності, оскільки є її спону-

кальною силою. Взаємозв'язок мотивів і цілей діяльності має важливе значення для формування творчої компетентності студента. Перетворення цілей на мотив діяльності є значною цінністю навчального процесу, бо об'єктивно значуща мета стає особистіснозначущою, суб'єктивно прийнятою студентами [7].

Система зовнішніх і внутрішніх мотивів, що характеризують творчу компетентність особистості студента, складається з таких компонентів:

- широкі соціальні мотиви, спрямовані на самовизначення й самоствердження в різних соціальних середовищах (вищий навчальний заклад, студентський колектив, творче молодіжне об'єднання тощо);
- мотиви особистісного престижу, спрямовані на прагнення набути в майбутній професійній діяльності певного статусу в суспільстві (провідний дизайнер на фірмі, у місті, у країні тощо);
- професійні мотиви, спрямовані на реалізацію домагань, пов'язаних із характером майбутньої професії;
- мотиви творчих досягнень, спрямовані на реалізацію потреб у творчому самовираженні;
- пізнавальні мотиви, спрямовані на задоволення пізнавальних потреб;
- індивідуальні мотиви, спрямовані на розв'язання суперечностей, обумовлених неузгодженістю між індивідуальним досвідом, внутрішніми спонуканнями й зовнішніми соціальними нормами й правилами.

Таким чином, мотиваційний компонент у структурі творчої компетентності художника-дизайнера зовні виражається в його прагненні підвищити свій соціальний статус, отримати визнання в очах інших людей, поліпшити свою репутацію. Внутрішній характер мотивації виявляється в підвищенні адекватності самооцінки власних професійних досягнень, можливостей, здібностей, домагань.

Важливим і необхідним компонентом у складі творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера є його здатність до самоорганізації у творчій навчальній діяльності. Розкриттю властивостей та особливостей самоорганізації сприяло значна кількість досліджень А. Брушлінського, Л. Ланди, С. Якобсона та інших учених. Як вважає Л. Ланда, «творчість є творчістю саме тому, що вона відбувається не за чітким розпорядженням (алгоритмом), а на основі самоорганізації» [3, 31]. У психолого-педагогічних дослідженнях організована робота характеризується як найбільш раціональна з погляду послідовності, витрати сил і часу виконання діяльності. Вивчення властивостей та особливостей самоорганізації студентів дало підставу В. Андрєєву вважати, що під самоорганізацією слід розуміти здатність студентів «раціонально планувати дослідницьку діяльність, здійснювати самоконтроль і регулювання своїх дій, а також здатність проявляти вольове зусилля в скрутних ситуаціях для досягнення поставленої мети» [2, 36]. Розвиток самоорганізації на основі процесів самопізнання сприяє забезпеченню самореалізації особистості студента й розвитку його здібностей до здійснення творчої, продуктивної й конструктивної діяльності.

Якщо метою педагогічного процесу є творча самореалізація студента, необхідно відповідно організувати навчальну діяльність. Теоретичне положення

про можливість управління процесом творчої самореалізації базується на ідеї Л. Виготського про те, що творчий розвиток людини, як і її загальний розвиток, опосередкований навчанням.

Суть творчої навчальної діяльності складають творчі здібності особистості, які дають змогу людині творити й реалізовувати свої творчі задуми. У психолого-педагогічних дослідженнях по-різному трактується поняття «здібності». Психологи А. Ковальов, К. Платонов визначають здібності через ознаку властивості особистості. Інші вчені (С. Рубінштейн, В. Крутецький, Б. Теплов) визначають категорію «здібності» через поняття індивідуально-психологічних особливостей особистості, що визначають успішність виконання діяльності або низки діяльностей. Найбільш прийнятним ми вважаємо твердження В. Андреева про те, що творчі здібності студента – це «...синтез властивостей та особливостей особистості, які характеризують ступінь їхньої відповідності вимогам певного виду творчої навчально-пізнавальної діяльності й обумовлюючих рівень її результативності» [1, 67].

В. Андреев так характеризує творчі здібності студентів стосовно навчально-творчої діяльності:

1) мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості проявляється в допитливості, інтересі, відчутті захопленості, емоційному підйомі, прагненні до творчих досягнень, до лідерства, до отримання високої оцінки, особистої значущості, творчої діяльності, самоосвіти, самовиховання;

2) інтелектуально-логічні виявляються в здатності аналізувати, порівнювати, визначати головне, описувати явища, процеси, давати визначення, пояснювати, доводити, обґрунтовувати, систематизувати, класифікувати;

3) інтелектуально-евристичні полягають у здатностях генерувати ідеї, висувати гіпотези, фантазувати, асоціювати, бачити суперечності, переносити в нові ситуації знання й уміння, відмовлятися від нав'язливої ідеї, долати інерцію мислення, мати незалежність думок, критичність мислення;

4) самоврядування особистості виявляється в цілепокладанні цілеспрямованості, умінні планувати, самоорганізовуватися, мати самоконтроль, оцінювати самого себе, рефлексувати й коригувати, бути старанним;

5) комунікативні здібності полягають у здатностях використовувати досвід інших, співпрацювати з ними, організовувати, відстоювати свою точку зору, переконувати інших, уникати конфліктів [1].

На підставі аналізу різних психолого-педагогічних досліджень до прояву творчих здібностей і якостей творчої особистості ми відносимо:

- гнучкість мислення, тобто здатність швидко й легко переходити від одного класу явищ до іншого, далекому від першого за змістом, здатність вчасно відмовитися від скомпрометованої гіпотези – гнучкість інтелекту, раціоналізм;
- критичність розуму, здатність до оцінних думок і дій;
- здатність сприймати дійсність цілком, не членуючи її;
- здатність запам'ятати, пізнати, негайно відтворити, відтворити з відстроченням: готовність пам'яті «видати» необхідну інформацію в потрібну мить;

- самостійне перенесення раніше засвоєних знань і вмінь, методів наукового пізнання в нову ситуацію, здатність побачити шлях до вирішення проблеми, використовуючи сторонню інформацію;
- бачення нових проблем у знайомих стандартних умовах;
- бачення нових функцій знайомого об'єкту;
- бачення структури об'єкту (проблеми), що підлягає вивченню;
- уміння бачити альтернативу рішення або його способу;
- комбінування раніше засвоєних способів діяльності та їхнє перетворення в новий спосіб стосовно існуючої проблеми;
- здатність генерувати ідеї, винахідливість;
- уміння створювати оригінальний спосіб рішення при популярності інших;
- оригінальність мислення.

Сформованість цих якостей творчої особистості є передумовою формування творчої компетентності студентів на основі науково-обґрунтованої організації творчої навчальної діяльності студентів, механізм якої складається з пошуків невідомого за допомогою аналізу й синтезу, евристичних прийомів, асоціативних методів, активізації взаємодії інтуїції й логіки. Ці механізми детально розкрито в працях В. Андрєєва, Ю. Кулюткіна, А. Тряпціної та інших учених.

Висновок. З позицій системно-діяльнісного підходу творчу компетентність майбутнього художника-дизайнера ми розглядаємо як складну цілісну систему з єдністю елементів і зв'язків між ними. У складі цього феномена ми визначаємо три основні компоненти, наповнених специфічними характеристиками й показниками: мотивація до творчої навчальної діяльності, самоорганізація у творчій навчальній діяльності, творчі здібності та їхнє використання у творчій навчальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєв В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андрєєв. – Казань: Изд-во Казанского гос. ун-та, 1988. – 238 с.
2. Андрєєв В.И. Об оценке и развитии исследовательских способностей старшеклассников в обучении физики / В.И. Андрєєв. – Казань: Изд-во Казанского гос. ун-та, 1975. – 159 с.
3. Ланда Л.Н. Алгоритмизация обучения / Л.Н. Ланда. – М.: Просвещение, 1966. – 87 с.
4. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики / А.М. Матюшкин. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 127 с.
5. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин. – М.: Педагогика, 1972. – 208 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев. – М.: Педагогика, 1976. – 143 с.
7. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе / Г.И. Щукина – М.: Просвещение, 1986. – 144 с.
8. Энгельмейер П.К. Теория творчества / П.К. Энгельмейер. – СПб.: Образование, 1910. – 208 с.